

МІСЦЕ БІБЛІЇ У ФІЛОСОФІЇ Г. СКОВОРОДИ

Постановка проблеми. У своїх філософських діалогах і трактатах Сковорода підіймає біблійську проблематику, яка переплітається з ідеями платонізму та стоїцизму. Платонізм – філософська традиція, що виникла у грецькій Академії Платона, учня Сократа і вчителя Аристотеля. У період середнього платонізму інтерес зосереджувався на думці Платона про Бога та надчутливий світ. Стоїцизм – вчення однієї з найвпливовіших шкіл античності. У межах стоїцизму встановлюється розрізнення трьох основних галузей філософського знання: вчення про природу, про пізнання та мислення і вчення про належне життя. Загалом проблематика Сковорода полягає у самопізнанні, він вважає, що лише людина, яка пізнала свою природу, здатна принести користь іншим людям, адже удосконалюючись і духовно розвиваючись, можна пізнати себе. Також, вражає актуальність його поглядів про духовність та силу особистості людини, яка здатна нести і утверджувати істину, людина, яка може змінити хід твоїх думок, він вважав, що образ Мойсея є тим самим прикладом, якому вдалося зробити щасливим єврейський народ.

Мета:

- Розкрити теорію пізнання і самопізнання
- Ознайомитися з богопізнанням («Три світи») та ідеєю «Про два начала»
- Розкрити суть «Філософії серця»
- Проблематику сутності людини і шлях до щастя через заповіді Біблії

Виклад матеріалу. Особливістю творчого характеру філософського вчення Сковорода є те, що, при всьому критичному ставленні до критичної реальності свого часу, він обрав позитивну форму боротьби зі злом – опираючись на заповіді «Біблії». Сковорода розглядає філософію як науку про людське щастя, як спосіб пізнання власного духу і самовдосконалення людини. А це пізнання власного духу дає людині пізнання Бога, що виявляє себе у самопізнанні людини. Прагнення людини до пізнання ототожнюється з прагненням людини до Бога без посередників, бо Богом є сама природа, а людина – її творіння, пізнаючи Бога, він пізнає самого себе. Свою теорію пізнання і самопізнання Сковорода вважав наукою, яка веде до щастя. Самопізнання супроводжує весь шлях людини. Г. Сковорода стверджував, що людина, почавши самопізнання, доходить до богопізнання і навпаки, бо в кожному із нас є Бог – «Бог во плоті і плоть у Бозі, але не плоть Бога (ніже Бог плоттю)». Згідно зі Сковородою, богопізнання – це «три світи»: макрокосм, мікрокосм, символічний світ (центральні категорії філософії Сковороди). Перший світ – це загальний, великий світ (макрокосм). Він складається з великого числа інших світів; у ньому «все роженне обитає», тобто це природа, космос. Інші два – малі світи. Мікрокосм – сама людина. Символічний світ – Біблія, символи Біблії «ведуть думку нашу до розуміння вічної природи». Біблія не стосується реального світу, тобто макрокосму, який ніким не створений, божавжди існував. Вчення про «три світи» філософ викладає у діалозі «Плотно зміїн». Богопізнання потрібне навіть для пізнання світу, щоб добре знати земне, треба пізнати небесне. У такий спосіб джерело пізнання світу, самопізнання та богопізнання сходять у зв'язку один з одним.

Ці «три світи» наповнюються ідеєю про два начала, кожен з цих світів складається з двох натур: видимої («тварь», створений світ) і невидимої («Бог»), які представляють нерозривну цілу єдність. Основна проблема людського буття полягає, у виявленні невидимої природи через видиме. Протиріччя між духовним і матеріальним Сковорода пробував вирішити пентаістично, ототожнюючи поняття «Бог» і «природа», але «Бог» був для нього і «плодиною», «чеснотою», «істиною», тобто внутрішньою закономірністю всього сущого. Будь-яке матеріальне буття містить в собі буття божественне. Бог приймається як безумовну умову реальності, безособова і умоглядна форма, законовстановлююча матерію. В цей же час Сковорода запевняв, що ні макрокосм ні мікрокосм не мають надприродної сутності, що «матерія вічна» і ніколи ніким не була створена.

Проблему сутності людини, його призначення і сенсу життя він трактує через визнання суперечливості самої людини, який ототожнюється з Богом. Людина являє собою єдність двох істот – «дійсного», «правдивого» і «тілесного», внутрішнього і зовнішнього, які пов'язані між собою Богом. «Дійсний» людина проявляється через «чисте», «нове», «світле», «божественне», носієм якого є серце. За своєю сутністю і за своїм «серцем» людина тотожний Богу. Відповідь на питання людини і її серця Григорій Сковорода шукає насамперед у Біблії: «Біблія учить, як облагородити людське серце». Серце в Біблії рівнозначне поняттю душі. Серце як і людина, ділиться на внутрішнє і зовнішнє, вічне і тлінне. В протиставленні до тіла серце – духовна субстанція, яка є сховищем людського буття і джерелом життя, руху. В цьому розумінні серце є те саме, що душа в платонічному розумінні. Сковорода пояснює це так: «А як навчив Єрмія, і йому віримо, що істинною людиною є серце в людині, глибоке ж серце і одному тільки Богу доступне є ніщо, як думок наших необмежена безодня, просто сказати душа, себто суттєва істота, і існуюча суть, необмежена безодня, і сама есенція (як кажуть), і зерно наше і сила, вкотре виключено лежить наше власне життя і живот наш, а без неї ми є мертва тіла...» Серце – це «безодня» людини, через яку відкривається божественна «безодня», тобто «єством» внутрішньої дійсності людини є Бог. Серце, а не розум, виступає джерелом почуттів і думок, засобом пізнання. В ньому поєднується розум, воля, почуття, віра. За допомогою серця можна знайти істину, тому що знаходження істини зв'язане з моральними пошуками людини. Також, на думку Сковороди, серце скеровує вчинки людини, змушує жити добром чи злом.

Зрозумілими про серцевісно пов'язана етична теорія філософа спрямована на пошук шляху, що веде до щастя, до любові, до уподобання Богу, за умови, щосердечисте і світле. Щастя Сковорода обґрунтовує спираючись на біблійні джерела: «Веселіє серця живот чоловіку». Чисте і світле серце містить любов як прояв доброті і людяності, шляху до «серця Божого». Для Григорія Сковороди любов у серці – одна з найголовніших духовних цінностей: «Щастя в серці, серце в любові, любов же в законі вічного».

Філософія Сковороди носить яскраво виражений практичний характер, в центрі якого стоять морально – етичні проблеми, що визначають весь світ людського буття в цілому. Тому серед усіх образів, створених на сторінках прози Григорієм Сковородою, особливу увагу варто зосередити на біблійних. І не тільки тому, що до Біблії як до першоджерела письменник звертався протягом усього життя, а й через те, що ці дійові особи виступають, як правило, носіями християнських, а отже, й моральних цінностей, які автор наслідував сам і намагався прищепити людям. Найскладнішим є образ Ісуса Христа, в якому втілені риси не тільки Бога, а й досконалої людини. Поєднання образу Сина Божого дозволяє поєднати його не лише з позиції центральної постаті Біблії, а й з боку земної людини, наділеною надзвичайною моральністю, духовністю, тобто ідеальною у своїй основі. Тому й не дивно, що в центрі своєї творчості письменник ставить образ морально досконалої, істинної людини – Ісуса Христа. Слобка, дрібязкова, задрісна за своєю природою людина може змінитися, обравши зразком для себе постать Ісуса Христа.

Висновок: Отже, самопізнання має велике значення: воно дає можливість пізнати ще й третій світ, третій елемент світу – Біблію. Біблія завжди була надзвичайно важливою книгою для Сковороди. Саме з Біблії і почалося формування філософської системи Григорія Сковороди. Він її дуже добре знав, вважав, що це якась незвичайна величина, пізнати яку потрібно було кожному: «Біблія – це стріла, яка летить прямо до Бога». Як і кожен зі світів, хоч і божественний світ, Біблія все ж таке не вільна від плотьського, тлінного начала. Також, він вважав, щосюди вліз Божий ворог сатана, насмітив у Біблії своєю брехнею, якою губить кожного, хто ще себе не пізнав, а хоче пізнати Біблію. А хто вже пізнав, повинен добре пам'ятати, що кожне слово Біблії має приховане значення, яке буде зрозумілим тим, хто вже себе пізнав. Так і робив Сковорода, він був вірний своїй думці. Також важливою мудрістю Григорія Сковороди є його роздуми про Христа і життя з Ним, оскільки Христос і є істина. І найближчим шляхом до Бога є шлях через серце, який знаходить своє втілення у концепції «філософії серця». Серце розуміється ним як підвалина істини і духовна сутність людини, шлях до щастя.

Список використаних джерел

1. Іванько І. В. Філософія і стиль мислення Г. Сковороди / Іван Васильович Іванько. К.: Наукова думка, 1983. 272 с.
2. Сковорода Григорій. К., 1983. с. 114
3. Колодний А. «Бог біля тебе, з тобою є, в тобі є...» Філософська релігійність Григорія Савовича Сковороди / А. Колодний // Людина і світ. 1994. №9. с.2-5.
4. Каганець І. В. Арієвський стандарт: Українська ідея епохи великого преходу / І. В. Каганець. К.: А.С.К., 2005. 335с.
5. Ушкалов Л. В., Марченко О. М. Нариси з філософії Григорія Сковороди. Харків. 1993. 150 с.